

Milieubewust mbo Van kantlijn naar kern

Duurzaam mbo is het doel nu. Maar ruim tien jaar geleden was er vergelijkbare activiteit om natuur- en milieuwaarden in het onderwijs te integreren. Wat is daarvan terecht gekomen?

Tweederde van de jongeren tussen 8 en 18 is bang dat er te veel natuur verdwijnt uit Nederland. Een opvallende conclusie van het YoungMentality-onderzoek dat bureau Motivaction hield onder 4.000 jongeren. Zorgen over economie en daarmee de baantjes en de banen staat bovenaan, maar zorg over natuur en milieu scoort hoger dan angst voor een terroristische aanslag. Veel jongeren zijn blijkbaar gevoed met een stevig natuurbesef. Hun opvoeders en misschien ook hun opleiders vinden natuurbeleving kennelijk essentieel voor een goede ontwikkeling.

Bijna de helft van de jongeren heeft volgens het onderzoek een bepaalde mate van idealisme en sociaal gevoel. Verrassend wellicht voor de idealisten van de jaren 70 en 80 die dachten dat materialisme en individualisme dat alles hadden verdrongen. Het idealisme is nu wel anders dan bij eerdere generaties: pragmatischer en minder ideologisch. Maatschappelijk bewuste jongeren kunnen best een mp3-speler, merkkleding of een mediterrane strandvakantie waarderen. De uitkomst verbaast ook Jan Harbers, moduulschrijver in Winsum (Terra), wel. "Natuur en milieu, dat bagatelliseren ze, zou ik gedacht hebben." Hij was lid van het imao-team dat zich begin jaren 90 inzette om milieuaspecten te

integreren in het groene mbo. Milieu was jarenlang zijn speciale zorg. "Vanuit de doelstellingen van imao mag je blij zijn met deze uitslag."

Wereldverbeteraars

Heeft het dan toch ergens toe geleid? Is alle inspanning niet voor niets geweest? En is de waarde die jongeren aan natuur en milieu hechten in het onderwijs te vinden? Kunnen ze er daar iets mee? Milieuzorg en duurzaamheid? "Dat zit er een beetje verstopt", zegt Co van den Boogert, docent Wellant en lid werkgroep duurzaam mbo. "Je kunt het bijvoorbeeld vinden bij de dilemma's in de kernopgaven van de nieuwe kwalificatiestructuur. Conflicten met je geweten. Daar zit de opening naar de leerlingen, maar ik weet niet in hoeverre dat opgepakt wordt."

Voor natuur en milieu kun je in het groene mbo allereerst bij opleidingen van groene ruimte terecht. Of milieutoezicht. Plattelandsvernieuwing. Maar je kunt het ook veel breder zien. Aandacht voor natuur past ook in een tuincentrum en zorg voor milieu kan bij een koekjesfabrikant. De p van planet. Ecologische duurzaamheid.

Een jaar of tien, vijftien geleden, ten tijde van imao, was milieu marginaal. "Milieu zat vaak in de hoek van de wereldverbeteraars", zegt Harbers. "Als je het bijvoorbeeld over biologische landbouw wilde hebben, moest je de strijd aan met de traditionele landbouw, want die voelde dat als een aanval."

Imao, dat liep tot 1995, heeft er volgens hem wel aan bijgedragen dat milieu uit die hoek kwam en een geaccepteerde plaats kreeg. "Het is nu minder ideologisch. Milieu is een integraal onderdeel geworden. Het wordt economisch benaderd". En eerder rationeel dan emotioneel.

Mond

De imao-mensen van begin jaren 90 waren behalve Harbers, Lex Voorhoeve (projectleider), Ruud Hansen, Cees de Jong en milieunetwerkers zoals Peter Siemerink (Oost), Piet Vlaming (Cluisius), Jos van Ooijen (Helicon) en Hil Mols (destijds op IPC Dier in Horst). Ze produceerden lesmateriaal over milieuzorg en bedrijfsprocessen, initieerden een netwerk en probeerden scholen zover te krijgen dat ze bijvoorbeeld afval gingen scheiden, de plastic bekertjes vervingen en iets aan energiebesparing zouden doen. Dat zowel opleidingen als schoolmanagement milieubewuster zou worden.

"Ik vraag me wel eens af wat er met al dat materiaal is gebeurd", zegt De Jong, nu adviseur bij CPS en begin jaren 90 twee jaar lang actief voor imao. Is het behalve door de producenten zelf, nog uit de kast gehaald?

De Jong heeft ondanks twijfel daarover de stellige indruk dat imao verschil heeft gemaakt. "In de groene opleidingen kom je anders dan op roc's veel mensen tegen die iets met milieu kunnen. Het is er vooral bij vakdocenten duidelijk geïncorporeerd."

Dat bevestigt Jos van Ooijen, docent Milieutoezicht in Boxtel. Imao is weg, maar het milieubewustzijn is er zeker; "er is een duidelijke erfenis". Hij geeft voorbeelden van collega's die deelnemen aan de duurzame Meijerij, streekontwikkeling of natuur- en milieueducatie. "In hoeverre dat hun milieubewustzijn dan in het onderwijs terecht komt, daar heb ik geen zicht op." Een milieubewuste mbo-opleiding blijft voor hem in elk geval een vanzelfsprekend doel. Bij het schoolmanagement is dat volgens hem anders. "Ze belijden milieubewust gedrag met de mond, maar veel verder komt het vaak niet." Nu profileren instellingen zich met 'duurzaamheid'.

Bij jongeren tussen 8 en 18 jaar scoort zorg voor natuur en milieu hoog

Met mooie woorden, maar komt het ook wel eens uit het beleidsplan?

Mainstream

Bij het natuur- en milieueducatieproject, wat je als tegenhanger van imao in het overige onderwijs kunt beschouwen, was een strijd merkbaar tussen de (meer positief ingestelde) natuurbeschermers en de (zwaar moediger en soms moralistische) milieustrong. Groen tegenover grijs. Ook bij imao waren beide groepen wel aanwezig, maar er was, aldus Ruud Hansen, geen concurrentie. Imao was volgens hem ‘een paraplu’ voor zowel mensen die milieuzorg vanuit bedrijfsmatig oogpunt benaderden en de mensen die meer aan de kant van biodiversiteit en natuurwaarden zaten. “Enthousiaste mensen” die dit project – overheidsproject, dat weer wel – toejuichten. Oud-minister Braks heeft op de valreep van zijn termijn nog zijn handtekening gezet op dat natuur- en

milieueducatie, met stimuleringsprogramma’s en lesmateriaal, ook uitwerking in het groene onderwijs zou krijgen. Ruud Hansen: “Doel van imao was om milieuzorg op de agenda te zetten en te houden. Dat het een vanzelfsprekendheid zou worden. Die functie heeft het wel gehad.” Van kantlijn naar kern, of, zoals de ambitie bij duurzaamheid in het onderwijs luidt, ‘van marge naar mainstream.

Harbers denkt dat natuurwaarden in het groene mbo nu algemener zijn dan in de imao-tijd. “Misschien niet zozeer door imao, maar eerder vanwege het maatschappelijke proces.” En anders. Uit onderzoek van de Universiteit Nijmegen naar de wijze waarop mensen tegen natuur aankijken, bleek dat mensen zich nu eerder als hoeder dan heerser over de natuur zien. De meeste Nederlanders geloven in een verantwoordelijk en zorgende houding tegenover de natuur.

Natuurwaarden zijn binnen en buiten onderwijs ruimschoots geaccepteerd, en hetzelfde geldt voor milieuwaarden.

Toch leek ‘milieu’ soms ook moeizaam. Milieumoedigheid, vanwege de associatie met onontkoombare problemen en bedreigingen. Rampspoed, zure regen, verdroging, verontreiniging, klimaatsverandering, schaarse grondstoffen en een versterkt broeikaseffect. Voor veel ondernemers betekende milieuzorg dan vooral bedrijfsbeperking, EU-regels en minder ondernemersvrijheid. In een enkel geval wakkerde dat weerstand aan.

Het is mogelijk dat bedrijfsleven nu meer met duurzaamheid kan. Binnen dat concept is milieuzorg gekoppeld aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het een gaat niet meer zonder het andere. Schade aan milieu betekent direct (door vernietiging van bedrijfskapitaal) of indirect (vanwege saneringskosten en een slecht imago) schade voor het bedrijf. →

in de groene opleidingen is er een duidelijke erfenis van het imao-project; je komt er anders dan op roc's veel mensen tegen die iets met milieu kunnen

Afweging

“Duurzame ontwikkeling omhelst meer dan natuur en milieu”, zegt Co van den Boogert. Hij noemt behalve verantwoord ondernemen ook eerlijke handel en noord-zuidverhoudingen. Dierwelzijn en een transparante bedrijfsvoering. “Met zijn allen werken aan een betere wereld.”

Er zit ongetwijfeld een vergelijkbaar idealisme achter. Een beeld van hoe die betere wereld eruit zou kunnen zien en welke inzet daarvoor nodig is. Nee, reageert Van den Boogert. “Je kunt niet zeggen dat mensen die zich destijds voor milieu hebben ingezet nu verder gaan met duurzaamheid. Er zijn zoals toen veel biologen bij – dat ben ik zelf ook – maar er zijn veel andere bijgekomen.”

“Mijn inschatting is dat er op veel gebieden nog wel een slag te maken is.” Hij wijst op het programma ‘Leren voor duurzame ontwikkeling’, van subsidieverlener SenterNovem. Doel ervan is ‘effectieve leerprocessen op gang te brengen zodat in de samenleving de keuze voor duurzame ontwikkeling bewuster en laagdrempeliger gemaakt kan worden’ en verbeteren van de competentie

om tot een duurzame afweging te komen.

Net als bij imao zijn de doelstellingen van de werkgroep duurzaam mbo zowel op de opleidingen gericht als op een duurzaam schoolmanagement. Gebouwenbeheer, leermiddelengebruik, investeringsbeleid. En net zoals destijds de milieucoördinatoren wordt gedacht aan coördinatoren voor duurzame ontwikkeling per instelling.

“Iedereen zegt altijd: ‘we zijn het helemaal met je eens; duurzaamheid is belangrijk’. Maar als je vraagt ‘hoe nu verder’, dan wordt het stil.” Hoe kan duurzaamheid vanzelfsprekend worden bij beroepsdilemma’s zoals die in de nieuwe kwalificatiestructuur worden onderscheiden? Hoe komt het bij de docent? En vervolgens bij de leerlingen? Van den Boogert denkt aan goede voorbeelden en concrete competenties. “We hebben bij Colo (koepel kenniscentra) geprobeerd om duurzaamheidscompetenties in hun lijst van leren en burgerschap te krijgen.” De algemene burgerschapscompetentie luidt dat de ‘burger handelt met individueel verantwoordelijkheidsbesef in het publieke domein en (dat hij) in verschillende maatschappelijke situaties het spanningsveld hanteert tussen zelfstandigheid en individualisme enerzijds en sociale betrokkenheid en verantwoordelijkheid anderzijds.’ Het ziet er niet naar uit dat duurzaamheidscompetenties hier nog een aparte plaats krijgen, zoals bij talen. Van den Boogert staat er niet te lang bij stil. “We willen verder kijken of we bij de Bve Raad een platform duurzame ontwikkeling kunnen inrichten”, zegt hij. “Het mbo is dan belangrijk, omdat het gaat om mensen die iets op de werkvloer doen. Die daar verschil kunnen maken.” □

Ecologische duurzaamheid in praktijk

De docent wijst leerlingen bijvoorbeeld op het nut van zuinig stoken, hergebruik van grondstoffen en afvalscheiding. Hij kan uitleggen waar de wens van energiebeheersing, afvalbeperking en verminderen van consumentisme vandaan komt. En welke mogelijkheden je dan hebt. Bijvoorbeeld bepaalde apparatuur voor watervoorziening, groene stroom, voedsel van het seizoen uit de eigen regio, minder vlees, milieu- en diervriendelijk geproduceerde producten en producten die mensen een menswaardig bestaan garanderen. Of hij kan leerlingen stimuleren daarover na te denken. Hij kan ook uitleggen wat een duurzame aanpak zou kunnen inhouden in

de betreffende beroepspraktijk. Welke dilemma’s je dan tegenkomt (afweging van maatschappelijk belang op lange termijn, nadelige gevolgen van milieuschade voor bedrijfscontinuïteit en een beter imago tegenover een bedrijfsbelang op korte termijn met eventuele milieuschade). De ambitie is dan dat leerlingen uiteindelijk een eigen visie op duurzaamheid ontwikkelen en dat ze een idee krijgen van wat ze daar zelf aan kunnen doen. En dat ze ook de wens ontwikkelen om de natuurlijke omgeving en motieven van ecologische duurzaamheid in hun handelen mee te laten tellen.